

Bonifacas STUNDŽIA

Vilniaus universitetas

KLAIPĖDOS KRAŠTO AUKŠTAIČIŲ DŪRINIŲ SINTAKSINĖS-SEMANTINĖS KLASĖS IR KILMĖ

Syntactic-semantic classes and origin of compounds in the Aukštaitian dialect of the Klaipėda region

Anotacija. Straipsnyje analizuojamos Klaipėdos krašto aukštaičių (KlpA) tarmės dūrinių sintaksinės-semantinės klasės ir kilmė. Tiriama medžiaga surinkta iš KlpA garso įrašų, saugomų Lietuvių kalbos institute (žr. KlpAĮr), ir iš publikuotų šios tarmės tekstų (žr.: LKT, KlpAT, LKTCh, VAK & KlpA). Pagrindinis dėmesys skiriamas dūriniais, kurie sietini su tiriamąja tarme, įskaitant ir gretimus vakarų bei pietų žemaičių ir vakarų aukštaičių arealus. Siekiant KlpA dūrybą įvertinti iš bendresnės vakarų arealo tarmių perspektyvos, taip pat surinkti dūriniai iš publikuotų šiaurės žemaičių tarmės šaltinių (žr.: KrtnT, SkdT, TrkT, ŽemDzT) ir rankraštinių pietinių vakarų aukštaičių tarmės tekstų (žr. PVAT).

Tyrimas parodė, kad dūryba, palyginti su vedyba, yra retas reiškinys visame vakarų arealo tarmių plote. Daugiau nei pusė KlpA dūrinių yra determinatyviniai, produktyviausi ir lietuvių kalbos tarmių vakarų areale, ir apskritai baltų bei germanų kalbose. Tuo tarpu posesyvinių ir veiksmožodžio valdomųjų dūrinių produktyvumas skirtingose patarmėse įvairuoja, ir tai bent iš dalies gali būti sąlygota tekstų tematikos ir informantų išsilavinimo.

Dūriniai, būdingi KlpA ir gretimiems arealams, sudaro mažiau nei penktadalį tirtų darinių. Daugelis šių dūrinių, pirmiausia determinatyvinių, yra pamorfeminės kalkės iš vokiečių kalbos. Ypač tai pasakytina apie darinius su bent vienu skolintu dėmeniu (ryšys tarp materialaus ir struktūrinio skolinimosi buvo nustatytas ir XVII–XVIII a. Mažosios Lietuvos dūryboje, žr. Stundžia 2020, 77tt.). Maždaug pusė dūrinių pateko į tarmes iš viešosios vartosenos. Tokį arealinį ir kilminį dūrinių vaizdą daugiausia lemia informantų išsilavinimas. Daugelio jų gimtoji kalba yra vokiečių, be lietuvių kalbos, jie moka rusų, o kai kurie – ir lenkų kalbą.

Raktažodžiai: lietuvių kalbos tarmės; dūrinių sintaksinės-semantinės klasės; determinatyviniai dūriniai; posesyviniai dūriniai; veiksmožodžio valdomieji dūriniai; dūrinių kalkės.

Abstract. The article analyses the syntactic-semantic classes and origin of 124 compounds (mostly substantives) recorded in the Aukštaitian dialect of the Klaipėda region (abbreviated as KlpA). The main attention is given to the compounds which are characteristic of the researched dialect, including the neighbouring areas of Western and Southern Žemaitian as well as Western Aukštaitian dialects. The research material was collected from audio recordings (ca. 29 hours of duration) available at the Institute of the Lithuanian Language (see KlpAĮr) as well as from the published texts of the dialect in question (see LKT, KlpAT, LKTCh, VAK & KlpA). The author of this article also collected compounds from the published texts of the Northern Žemaitian dialect (see KrtnT, SkdT, TrkT and ŽemDzT) as well as from the manuscript texts of the South Western Aukštaitian dialect (see PVAT) in order to evaluate the status of compounding in a broader western area of Lithuanian dialects.

The analysis leads to the following conclusions. Firstly, compounding seems to be a rare phenomenon compared to derivation in the whole western area of Lithuanian dialects. Secondly, determinative compounds comprise more than half of all the collected KlpA compounds. The said class of compounds is the most productive in the western area of Lithuanian dialects as well as in the Baltic and Germanic languages. As to the productivity of both possessive and verbal governing compounds, a variation is observed in different dialects, and this phenomenon may at least in part be predetermined by the themes of the texts as well as by the education of the informants. Thirdly, compounds which are peculiar to the dialect of KlpA and its surrounding area comprise less than one fifth of the analysed formations (see examples 1-5, 10, 11, 14-18, 35-40, 63-67). Many of the said compounds are morpheme-to-morpheme calques from German, particularly in the case of formations with at least one borrowed member (the interrelation between structural and material borrowing is also characteristic of compounds registered in the 17th-18th c. manuscript dictionaries of Lithuania Minor, see Stundžia 2020, 77ff.). About half of the compounds have entered the dialects from public usage. Such areal-etymological diversity of the analysed formations is predetermined mostly by the erudition of the informants. For many of them the native language is German, and besides Lithuanian, they also know Russian, and a few of them know Polish.

Keywords: Lithuanian dialects; syntactic-semantic classes of compounds; determinative compounds; possessive compounds; verbal governing compounds; compound calques.

1. Įvadas

Medžiaga šiam straipsniui surinkta iš Lietuvių kalbos instituto Geolinguistikos centro Tarmių archyve saugomų KlpA garso įrašų (KlpAĮr)¹ ir LKT,

¹ Straipsnis parengtas įgyvendinant 2018–2020 m. Lietuvių kalbos instituto projektą „Vakarų ir pietų aukštaičiai: tarmių ir kitų kalbų sąveikos tyrimai“ (Nr. K-1/2018),

1 pav. Klaipėdos krašto aukštaičių plotas (naudotasi LKTCh žemėlapiu, įklijuotu tarp p. 35 ir 36).

LKTCh, VAK & KlpA leidiniuose paskelbtų tarmės tekstų². Klaipėdos krašto aukštaičiai, savitas Prūsijos lietuvių tarmės tęsinys, priskiriami vakarų aukštaičių kauniškių patarimei. KlpA plotas, ribojamas Nemuno upės, rytuose prasideda nuo Smalininkų miestelio ir eina į vakarus iki Šilutės rajono pakraščio (žr. 1 pav.). Dėl kaimynystės su pietų ir vakarų žemaičiais turi žemaitiškų bruožų, dėl intensyvių kontaktų su vokiečiais – daug germanizmų. Šnekta yra labai apnykusi, vietinių gyventojų po Antrojo pasaulinio karo liko

kurį rėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 m. programą (projekto vadovė dr. Jolita Urbanavičienė). Straipsnio medžiaga remtasi pranešime „Vardažodžių dūryba lietuvių kalbos vakarų arealo tarmėse“, autoriaus skaitytame 2021 m. spalio 13 d. XIII tarptautiniame baltistų kongrese Rygoje, žr. Kongreso pranešimų tezės, p. 238t.: XIII_Starpt_baltistu_kongress_tezes.pdf (lu.lv).

Autorius dėkingas atidiems anoniminiams straipsnio recenzentams. Į jų pastabas ir patarimus atsižvelgta, nurodytos klaidos ištaisytos, o likusios – autoriaus atsakomybė.

² Plačiau apie medžiagą, informantus ir garso įrašų bei iššifruotų tekstų punktus žr. Stundžia 2022.

nedaug. Dalies pateikėjų gimtoji kalba yra vokiečių, o lietuvių kalbą išmokę vėliau. Nemažai informantų kalba ir rusiškai³, kai kurie apsiskaitę, mokęsi lietuvių kalbos ir iš knygų. Įrašytuose tekstuose daug pasakojama apie sovietmetį, apstu to meto leksikos, pasitaiko ir dūrinių.

Dūrinių išvardytuose KlpA tarmės šaltiniuose negausu, iš viso rasti 124 skirtingi pavyzdžiai⁴. Turint galvoje aktyvius šios tarmės atstovų kontaktus su vokiečiais, buvo tikėtasi gausesnio tiriamųjų žodžių vartojimo. Ar toks dūrinių retumas yra atsitiktinumas, ar dėsningas reiškinys, galima atsakyti šios tarmės dūrybą palyginus su kitų tarminių arealų dūryba. Lyginimui pasirinktos artimiausios Klaipėdos krašto aukštaičiams patarmės, irgi patyrusios nemažą vokiečių kalbos įtaką bei reprezentuojamos didelės apimties šifruotų tekstų rinkiniais – pietiniai vakarų aukštaičiai kauniškiai (šaltinis PVAT) ir šiaurės žemaičiai (šaltiniai: KrtnT, SkdT, TrkT, ŽemDzT). Vos kiek daugiau (134) dūrinių rasta pietinių vakarų aukštaičių kauniškių plote (žr. PVAT). Žemaičiuose dūriniai vartojami rečiau, kiek gausesni kretingiškių patarmėje – KrtnT (21–316) jų rasta 97. Tuo tarpu Skuodo zonos tekstuose aptikta 67 (žr. SkdT, 39–403), žemaičių dzūkų šnektoje – 53 (žr. ŽemDzT, 33–435), o tirkšliškių – tik 47 (žr. TrkT, 13–328). Iš viso KlpA įrašuose ir minėtuose tekstuose rasta 520 dūrinių. Dalis tiriamųjų žodžių vartojami visame vakarų areale, o skirtingi dūriniai sudaro beveik du trečdalius, 340 vienetų.

Dūrinių vartojimo KlpA areale ypatumai, dažnumas, paplitimas, morfoliginės sandaros pagal dėmenų kalbos dalis modeliai ir dėmenų kilmė, taip pat dūrinių santykinis svoris lietuvių kalbos tarmių žodynuose ir DLKŽ^{1,7} aptarta straipsnyje Stundžia 2022. Čia norėtusi atkreipti dėmesį į jame nustatytus KlpA dūrybos dėsningumus, paminint ir platesnį kontekstą: 1) dūriniai tiriamajame plote ir plačiau vakariniame lietuvių kalbos tarmių areale yra reti; nedidelis dūrinių santykinis svoris visoje leksikoje matyti iš tarmių žodynų ir DLKŽ; 2) didžiąją dalį sudaro arba plačiai tarmėse paliudyti, arba iš raštų bei viešosios sakinės vartosenos į tarmes patekę dūriniai (tokį tiriamosios

³ Plačiau apie sociolingvistinę ir tarminę krašto situaciją žr. KlpAT, 21–28.

⁴ Į tirtinus duomenis įtrauktas ir žodis *javapjūtė*, autorias laikomas sintetiniu dariniu, reprezentuojančiu dūrybą ir vedybą, t. y. skaidytinu *java-pjūt-ė* ‚metas pjauti javus‘ (← *javai* + *pjauti*). Tokio tipo darinius galima priskirti ir dūriniams, skaidytiniams šiuo atveju kaip *java-pjūt-ė* ‚javų pjūties metas‘, bet tada lauktume tvirtagalės antrojo dėmens priegaidės (plg. acc. sg. *pjūtį*), plg. Frydricho Kuršaičio (K) *rug-pjūtė* / *rug-pjūtis* ‚rugių pjūties metas‘ (← *rugiaĩ* + *pjūtis*, *pjūtį*). Dėl panašių darinių dvejojo interpretavimo plg. Urbutis²2009, 111.

leksikos pobūdį daug lėmė informantų apsiskaitymas, kelių kalbų mokėjimas ir kt.); 3) vyrauja dūriniai su abiem indigeniais dėmenimis, o žodžių, turinčių bent vieną skolintą dėmenį, yra apie šeštadalis (plg. Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. rankraštinius žodynus, kur pastarojo tipo dūrinių yra daugiau); 4) produktyviausi yra dūriniai su daiktavardiniu (N) antruoju dėmeniu (apie 80 proc.), pusės jų daiktavardinis yra ir pirmasis dėmuo⁵, taigi vyrauja modelis N + N; maždaug penktadalis dūrinių turi veiksmažodinį (V) antrąjį dėmenį⁶.

Šiuo straipsniu siekiama aptarti iki šiol išsamiau netirtų KlPA dūrinių sintaksines-semantines klases ir jas sudarančių žodžių kilmę bei paplitimą – nustatyti, kurie dūriniai yra originalūs ir kurie kalkės, kurie ateina iš gyvosios vartosenos ir kurie sukurti raštininkų, kurie būdingi tik tiriamajai tarmei ir artimiausiems kaimynams, o kurie paplitę plačiai tarmėse, kurie į tarmes pateko iš viešosios vartosenos ir pan. Ieškant atsakymų į visus klausimus autoriui rūpėjo bendresnis lietuvių tarmių, ypač vakarų arealo, ir apskritai lietuvių bei kitų baltų kalbų dūrybos kontekstas. Aptariant dūrinių sintaksinę-semantinę klasifikaciją ir kilmę (2), paeiliui nagrinėjami determinatyviniai priklausomieji bei atributiniai (2.1), posesyviniai (2.2) ir veiksmažodžio valdomieji (2.3) dūriniai. Straipsnis baigiamas išvadamis (3), sutrumpinimų, šaltinių bei literatūros sąrašais.

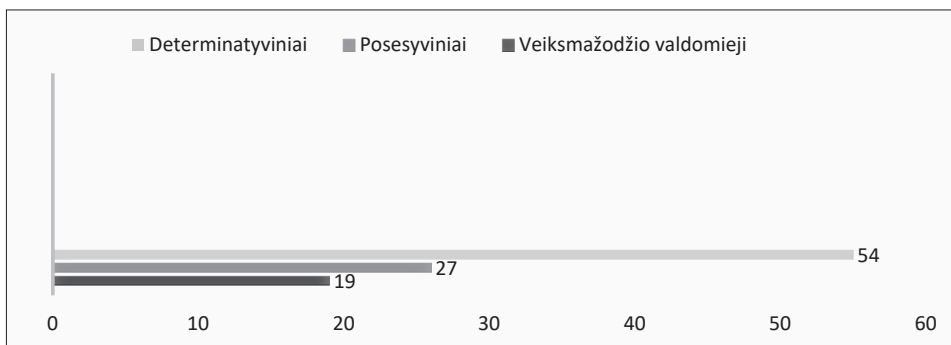
2. Dūrinių sintaksinė-semantinė klasifikacija ir kilmė

Dūriniai į sintaksines-semantines klases, arba kategorijas, šiame straipsnyje skirstomi remiantis kiek modifikuotais naujesniuose lyginamosios kalbotyros tyrimuose taikomais kriterijais (plg. Stundžia 2020, 69t. ir lit.; Stundžia, Jarmalavičius 2019, 20–23 ir lit.). Pirmiausia pagal sintaksinius dėmenų tarpusavio santykius dūriniai skyla į prijungiamuosius ir sujungiamuosius, arba kopuliatyvinius. Pirmųjų, sudarančių absoliučią dūrinių daugumą, vienas dėmuo, dažniausiai pirmasis, prisijungia kitą dėmenį, paprastai antrąjį, pvz., *bātraištis* ar *batsiuvys* yra ne ‚bet koks raištis‘ ar ‚siuvėjas‘, o tik ‚batų raištis‘ ar ‚batų siuvėjas‘. Kopuliatyvinių dūrinių abu dėmenys

⁵ Dūrinių, turinčių daiktavardinį antrąjį dėmenį, ir modelio N+N vyravimas yra reiškinys, būdingas baltų, germanų ir kai kurioms kitoms indoeuropiečių kalboms (plačiau ir lit. žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 26–31).

⁶ Tiek dabartinėje, tiek senojoje lietuvių kalboje dūriniai su veiksmažodiniu antruoju dėmeniu yra kiek produktyvesni, tuo tarpu senoji latvių kalba pasižymi mažu šio tipo produktyvumu. Tai gali būti susiję su vokiečių kalbos, kurioje dūriniai su veiksmažodiniu antruoju dėmeniu yra neproduktyvūs, įtaka (plačiau ir lit. žr. l. c.).

yra lygiaverčiai, pvz., *kviėtrugiai* ‚kviėčių ir rugių mišinio laukas; jų grūdų masė‘. Semantikos atžvilgiu prijungiamieji dūriniai yra dvejopi. Vieniems būdinga tiesioginė reikšmė (plg. anksčiau cituotus pavyzdžius), kitiems – netiesioginė reikšmė, pvz., *ilgakōjis*, *-ė* yra ne ‚ilga koja‘ ar ‚ilgos kojos‘, o ‚kas turi ilgas kojas‘ (šie dūriniai vadinami posesyviniais). Tiesioginės reikšmės prijungiamieji dūriniai skiriasi dėmenų sintaksinių tarpusavio santykių pobūdžiu. Vieni, kurių antrasis veiksmažodinės kilmės dėmuo valdo pirmąjį, laikomi (veiksmažodžio) valdomaisiais dūriniais, pvz., *batsiuvys*, *-ė* ‚kas siuva batus‘. Nevaldomieji tiesioginės reikšmės dūriniai lyginamosios kalbotyros tyrėjų linkstami vadinti determinatyviniais (plg., pvz., Olsen 1999, 657–659; 2002). Jų vienas dėmuo, paprastai antrasis, determinuoja kitą dėmenį, paprastai pirmąjį, dažniausiai susiaurindamas jo reikšmę. Tokie dūriniai pagal nevienodą determinacijos pobūdį toliau skirstomi į priklausomuosius (ang. *dependent*) ir atributinius, pvz., sudurtinio daiktavardžio *bātraištis* antrąjį dėmenį su pirmuoju sieja priklausymo ryšys („raištis priklauso batui“), o dūrinio *jūodvarnis* dėmenys yra susiję atributiniu, arba pažyminiu, ryšiu („juodas varnas“). Pastarieji dūriniai vadinami atributiniais. Apibendrinant tai, kas pasakyta, prijungiamieji dūriniai gali būti skirstomi į tris klases, arba kategorijas: 1) determinatyviniai priklausomieji bei atributiniai, 2) posesyviniai ir 3) veiksmažodžio valdomieji. Tiriamajoje tarmėje šios klasės pasiskirsčiusios taip: determinatyviniai dūriniai sudaro kiek daugiau negu pusę (67, arba 54 %), posesyviniai – kiek daugiau negu ketvirtadalį (33, arba 27 %), o veiksmažodžio valdomieji – apie penktadalį (24, arba 19 %) visų rastų dūrinių (žr. 2 pav.). Tiek tiriamajame plote, tiek visame lietuvių kalbos tarmių vakarų areale sujungiamųjų dūrinių nerasta.

2 pav. KIPA prijungiamųjų dūrinių sintaksinės-semantinės klasės (%)

Pietinių vakarų aukštaičių patarmėje ir skirtinguose šiaurės žemaičių arealuose dūrinių sintaksinių-semantinių klasių pasiskirstymas turi ir panašumų su tiriamąja tarme, ir skirtumų. Visose tarmėse pagrindinę surinktos medžiagos dalį sudaro determinatyviniai dūriniai. Šios klasės produktyvumas, tiesa, nežymiai įvairuoja: kretingiškių patarmėje (remiantis KrtnT) determinatyvinių dūrinių rasta 50 %, tirkliškių areale (remiantis TrkT) – 54 %, tiek pat kiek ir KlpA patarmėje, panašiai ir pietinių vakarų aukštaičių plote (56 % remiantis PVAT), kiek daugiau Skuodo zonoje (remiantis SkdT) – 61 % visų dūrinių. Šiuo atžvilgiu ryškiai išsiskiria vadinamųjų žemaičių dzūkų arealas, kurio beveik visi rasti dūriniai (96 %) yra determinatyviniai. Tiek posesyvinų, tiek veiksmoždžio valdomųjų dūrinių produktyvumas ir tarpusavio santykis irgi įvairuoja. KlpA, PVA ir Krtn patarmėse pirmoji klasė, sudaranti kiek daugiau nei ketvirtadalį (KlpA, Krtn) ar ketvirtadalį (PVA) visų dūrinių, yra produktyvesnė už antrąją. Kita vertus, šiaurės žemaičių Skuodo zonoje veiksmoždžio valdomieji dūriniai (28 %) yra daugiau nei dvigubai produktyvesni už posesyvinius (11 %), o šiaurės žemaičių tirkliškių plote, priešingai, posesyviniai dūriniai (31 %) yra dukart produktyvesni nei veiksmoždžio valdomieji (15 %). Ypatingajame žemaičių dzūkų areale veiksmoždžio valdomųjų dūrinių neaptikta, o posesyviniai rasti tik keli (kaip dūrinių sintaksinės-semantinės klasės yra pasiskirsčiusios skirtingose vakarų arealo patarmėse, žr. 1 lentelę). Aptariamųjų dūrinių klasių produktyvumo skirtumai gali būti bent iš dalies susiję su įrašytų tekstų tematika ir tyrėjų pasirinktais informantais.

1 lentelė. Prijungiamųjų dūrinių sintaksinės-semantinės klasės vakarų arealo patarmėse (lyginamoji statistika)

Dūriniai Patarmė	Determinatyviniai		Posesyviniai		Veiksmoždžio valdomieji		Iš viso skaičiais
	Skaičiais	%	Skaičiais	%	Skaičiais	%	
KlpA	67	54	33	27	24	19	124
PVA	75	56	34	25	25	19	134
Krtn	49	50	26	27	22	23	97
Trk	25	54	14	31	7	15	46
Skd	41	61	7	11	19	28	67
ŽemDz	50	96	2	4	-	-	52
Iš viso	307	59	116	22	97	19	520

Susumavus turimus duomenis, matyti, kad lietuvių tarmių vakarų areale akivaizdžiai vyrauja determinatyviniai sudurtiniai daiktavardžiai, sudarantys 59 % visų dūrinių, tuo tarpu likusios dvi klasės dalijasi maždaug po penktadalį darinių: posesyviniai dūriniai sudaro 22 %, o veiksmažodžio valdomieji – 19 % (žr. 1 lent.).

Maždaug trečdalis tiriamųjų žodžių bent dviejose vakarų arealo patarmėse sutampa, tad susumavus tik skirtingus viso ploto dūrinius gaunamas toks apibendrintas jų sintaksinių-semantinių klasių pasiskirstymo vaizdas, beveik nesiskiriantis nuo pateiktojo 1 lentelėje: determinatyviniai dūriniai sudaro apie tris penktadalius (58 %), veiksmažodžio valdomieji dūriniai – penktadalį, o posesyviniai kiek daugiau (22 %) visų tekstuose rastų dūrinių (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Prijungiamųjų dūrinių sintaksinės-semantinės klasės lietuvių kalbos tarmių vakarų areale (skaičiuoti tik skirtingi dūriniai)

Dūriniai	Skaiciais	%
Determinatyviniai	196	58
Posesyviniai	76	22
Veiksmažodžio valdomieji	68	20
Iš viso	340	100

Toliau bus aptarta kiekvienos sintaksinės-semantinės klasės KlpA prijungiamųjų dūrinių morfologinė struktūra pagal dėmenų kalbos dalis⁷, ištirtas darinių paplitimas ir kilmė. Pagrindinis dėmesys skiriamas tiriamajam plotui (įskaitant ir kaimynines šnektas) būdingiems dūriniams. Beveik visi analizuojami dūriniai yra sunumeruoti (nebūtinai po vieną, atskiru numeriu gali būti apimti ir keli analogiškos sandaros žodžiai), o jų reikšmės nusakomos orientuojantis į žodžių darybos pobūdį, tad gali skirtis nuo LKŽe teikiamų apibrėžčių, kurios kada ne kada skliaustuose papildytos darybine žodžio charakteristika.

2.1. Determinatyviniai dūriniai

Baltų, germanų ir kai kurių kitų indoeuropiečių kalbų dūrybos tyrėjai yra atkreipę dėmesį į šios dūrinių klasės produktyvumą. Tiek kalbų tekstuose,

⁷ Bendrą KlpA dūrinių morfologinės struktūros pagal dėmenų kalbos dalis vaizdą žr. Stundžia 2022, 98tt.

ties žodynuose determinatyviniai dūriniai paprastai yra produktyviausi (plačiau ir lit. žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 26–41). Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. dvikalbių rankraštinųjų žodynų tyrimas parodė, kad determinatyviniai lietuvių kalbos dūriniai juose sudaro kiek daugiau negu pusę visų sudurtinių daiktavardžių (nuo 55,2 % iki 54,4 %, žr. op. cit., 93t.). Šiame straipsnyje tirtuose KlpA tekstuose determinatyvinių sudurtinių daiktavardžių dalis yra iš esmės tokia pat – 54 % rastų dūrinių (žr. 2 pav.), o apskritai vakarų arealo tarmėse kiek didesnė (58 %, žr. 2 lent.). Determinatyvinių dūrinių poklasiai – priklausomieji ir atributiniai dūriniai – paprastai pasiskirstę nevienodai, gerokai gausni būna pirmieji, ypač jų N+N modelis. Tiriamojoje tarmėje skirtumas tarp minimųjų poklasių yra nemažas – 61 % sudaro priklausomieji ir 39 % atributiniai dūriniai (žr. 3 lent.).

3 lentelė. **KlpA determinatyvinių dūrinių struktūra pagal dėmenų kalbos dalis**

Priklausomųjų dūrinių modeliai	Skaičiais	%
N+N	41	61
Atributinių dūrinių modeliai		
Adj+N	14	
Num+N	8	
V+N	3	
Prn+N	1	
	26	39
Iš viso	67	100

2.1.1. Priklausomieji sudurtiniai daiktavardžiai

Visiems būdingas N+N modelis. Kaip Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. rankraštinuose žodynuose (žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 142–176), taip ir tiriamojoje tarmėje tarp priklausomųjų sudurtinių daiktavardžių yra daugiausia žodžių (13 iš 41, taigi beveik trečdalis) su skolintu dėmeniu ar abiem dėmenimis, dažniausiai – slavizmais. Tokie dūriniai paprastai paplito per raštus, spaudą, viešąją sakytinę vartoseną, daugelį jų galima išgirsti ir kitose tarmėse. Kaip parodė Mažosios Lietuvos dūrinių tyrimas (žr. op. cit., 176 t.), determinatyviniams priklausomiesiems dūriniams su bent vienu skolintu dėmeniu ypač būdingas pamorfeminis kalkiavimas. Didžioji dalis ti-

riamojoje tarmėje užfiksuotų N+N pamorfeminių⁸ kalkių nukaltos pagal vokiečių kalbos dūrinius. Kalkės *mišknygės* (žr. pvz. 1) ir *plytstukis* (žr. pvz. 2), remiantis preliminariais duomenimis, pažįstamos tik Klaipėdos krašto aukštaičiams ir artimiausiems kaimynams:

1. *miš-knygės* ,liuteronų pamaldų metu skaitoma knyga (mišės, t. y. mišių, knygos)‘ Smln⁹ (← *mišė*, sl. + *knygà*, *knýgos*, sl.) ,mišių knyga‘; paliudyta iš Rusnės, Ievos Simonaitytės raštų; LKGŽ nurodo ir Prk. Kalkė iš vok. *Mess(e)-buch* ,t. p.‘ (← *Messe* ,mišios‘ + *Buch* ,knyga‘);
2. *plyt-stukis* ,plytgalys, t. y. plytos gabalas‘ Ktč, Klmn; LKT 172, VAK & KlpA 142 (Klmn) (← *plytà*, sl. + *stùkas* ,gabalas‘, germ.); LKGŽ nurodo ir Pgg; LKŽe nėra. Kalkė iš vok. *Ziegel-stück* ,t. p.‘ (← *Ziegel* ,plyta‘ + *Stück* ,gabalas‘).

Priklausomasis N+N dūrinys *pūsstrangis* (žr. pvz. 3) gali būti originalus hibridinis KlpA darinys su vokiškos kilmės antruoju dėmeniu:

3. *pūs-strangis* ,reguliuojama strango dalis (tarsi pusė strango)‘ Ktč (← *pùsè* + *strañgas* ,grandinė, einanti nuo pavalkų iki brankto‘, germ.); niekur kitur nerastas¹⁰.

Su tiriamąja tarne ir vakarų aukštaičiais kauniškiais galima sieti priklausomųjų N+N dūrinių vokiškas kalkes *bažnytkaimis* (žr. pvz. 4) ir *cukrāligė* (žr. pvz. 5), per viešąją rašytinę ir sakinę vartoseną išplitusias visoje Lietuvoje:

4. *bažnyt-kaimis* ,kaimas ar miestelis, kuriame yra bažnyčia‘ Ktč (← *bažnyčia*, sl. + *káimas*). Dūrinys, paliudytas ir iš artimų pietinių vakarų aukštaičių (Dkš, Gs), laikytinas vok. *Kirch-dorf* ,t. p.‘ (← *Kirche* ,bažnyčia‘ + *Dorf* ,kaimas‘) kalke. Plg.

⁸ Pamorfeminėmis vadinamos tokios kalkės, kurios visiškai atitinka kalbos donorės darinio (šiuo atveju – dūrinio) struktūrą ir semantiką. Kai darinio struktūra nukopijuojama iš dalies, pavyzdžiui, šaltinio sintetinis darinys, reprezentuojantis dūrybą ir vedybą, perteikiamas kalboje recipientėje dūriniu, tokia kopija vadinama pusiau kalke. Kartais pasitaiko ir semantinių kalkių, pavyzdžiui, kalbos recipientės dūriniu perteikiama šaltinio kalbos vedinio ar žodžių junginio semantika. Plačiau apie dūrinių kalkių tipus žr. *Stundžia* 2020, 67, 75t.

⁹ Po kiekvieno analizuojamo dūrinio pirmiausia nurodomi KlpA punktai, iš kurių jis užfiksuotas (jei žodis paplitęs visame plote, žymima KlpA), po to – apytikris žodžio paplitimas, remiantis LKŽe duomenimis.

¹⁰ Šio dūrinio ir jo antrojo dėmens reikšmę padėjo nustatyti Klaipėdos r. gyventojas Helmutas Lotužis (už pagalbą ieškant informantų dėkingas prof. Daliai Kiseliūnaitei).

morfonologinį variantą *bažnyč-kaimis* TLŽ ir Mažosios Lietuvos žodynų *bažnyt-kiemas* (žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 145);

5. *cukrā-ligē* ‚cukraus liga, diabetas‘ Tms (← *cūkrus*, sl. + *ligà*). Dūrinys, užfiksuotas ir iš artimų pietinių vakarų aukštaičių (Žal), laikytinas vok. *Zucker-krankheit* (← *Zucker* ‚cukrus‘ + *Krankheit* ‚liga‘) kalke.

Kitos N+N priklausomųjų dūrinių galimos vokiškos kalkės vargiai yra kilusios iš KlpA: *turgāvietē* yra paliudyta plačiau tarmėse, *maldāknygē* užfiksuota iš rytų aukštaičių, o *garlaidvōs* ir *jonāžolē* atėjo iš rašytinės kalbos (žr. pvz. 6–9):

6. *turgā-vietē* ‚prekyvietė, turgaus vieta‘ Smln (← *tuřgus*, sl. + *vietà*); paliudyta iš Pagėgių, pietinių (Vlkv) ir šiaurinių (Gšč) vakarų aukštaičių, šiaurės žemaičių (Klk, Trk, Vvr) ir rytų aukštaičių (Krs). Dūrinys užfiksuotas Sirvydo žodynuose, laikomas jo naujadaru (mėgo dūrinius su antruoju dėmeniu einančiu daiktavardžiu *vietà*, žr. Pakalika 1979, 64, 66), o į tarmes galėjo patekti iš raštų. Greičiausiai sudurtinio daiktavardžio vok. *Markt-platz* ‚t. p.‘ (← *Markt* ‚turgus‘ + *Platz* ‚vieta‘) pamorfeminė kalkė;
7. *maldā-knygē* ‚maldų knyga‘ Smln (← *maldà* + *knygà*, sl.). Dūrinys, paliudytas iš rytų aukštaičių (Vb) ir iš šio krašto kilusio rašytojo Jono Biliūno kalbos, greičiausiai laikytinas sudurtinio daiktavardžio vok. *Gebet-buch* ‚t. p.‘ (← *Gebet* ‚malda‘ + *Buch* ‚knyga‘) pamorfeminė kalke;
8. *gar-laidvōs* ‚garu varomas laivas‘ Smln (← *gāras* + *laīvas*, fin.). Tik iš rašytinės kalbos paliudytas ir technologinę naują įvardijantis dūrinys yra sudurtinio daiktavardžio vok. *Dampf-schiff* ‚t. p.‘ (← *Dampf* ‚garas‘ + *Schiff* ‚laivas‘) pamorfeminė kalkė;
9. *jonā-žolē* ‚jonažolinių šeimos augalų gentis (Jono žolė)‘ Pgg (← *Jōnas*, sl. + *žolē*). Tik iš rašytinės kalbos paliudytas dūrinys yra sudurtinio linksninio daiktavardžio vok. *Johannis-kraut* ‚t. p.‘ (← *Johannis* ‚Jono‘, gen. sg. + *Kraut* ‚žolė‘) kalkė, perteikta kamieniniu dūriniu.

Sudurtinių priklausomųjų N+N daiktavardžių su skolintais dėmenimis *dūonkubilis*, *arbātpinigiai*, *šūdlenkis* ir *soviētmetis* nėra pagrindo laikyti pamorfeminėmis kalkėmis, nes jie neturi visiškų struktūrinių atitikmenų kaimynų kalbose, tačiau jų darybą galėjo veikti kiti panašios semantikos N+N dūriniai, neatmetant ir vokiečių kalbos įtakos. Iš nurodytųjų darinių tik *dūonkubilis* ir *šūdlenkis* (žr. pvz. 10, 11) sietini su lietuvių kalbos tarmių vakariniu arealu:

10. *dūon-kubilis* ‚statinė duonai maišyti, duonos kubilas‘ (← *dūona* + *kūbilas*, sl.); paliudytas žemaičiuose ir pietiniuose vakarų aukštaičiuose; plg. vok. *Brot-trog*

(← *Brot* ‚duona‘ + *Trog* ‚lovys; gelda‘) ‚duonos lovys, gelda‘ (antrasis vokiečių kalbos dūrinio dėmuo yra kitokios semantikos daiktavardis, tad lietuvių kalbos dūrinį nebent būtų galima laikyti pusiau kalke).

Menkinamosios reikšmės originalaus dūrinio *šūdlenkis*, turinčio slaviškos kilmės antrąjį dėmenį, pirmasis dėmuo laikytinas prefiksoidu (žr. pvz. 11):

11. *šūd-lenkis* ‚(menk.) kas dedasi lenku (šūdo vertas, prastas lenkas)‘ Kvl (← *šūdas* + *lénkas*, sl.); užfiksuotas vakarų aukštaičių šiauliškių plote, nedaug nutolusiame nuo pietų žemaičių raseiniškių (Škt).

Dūriniai *arbātpinigiai* ir *soviētmetis* (žr. pvz. 12, 13) yra atėję iš viešosios rašytinės arba sakytinės vartosenos:

12. *arbāt-pinigiai* ‚nedidelė dovana pinigais už patarnavimą‘ (← *arbatà*, sl. + *pinigai*, germ.). Šis žodis turbūt pasidarytas pagal kitus dūrinius su tuo pačiu antruoju dėmeniu, pvz., *rañk-pinigiai*, o pirmąjį dėmenį galėjo „pasufleruoti“ sudaiktavardėjęs priesaginis būdvardis r. *čaeve* ‚t. p.‘ (← *čaj* ‚arbata‘);
13. *soviēt-metis* ‚sovietų okupacijos metas‘ (← *soviētai*, sl. + *mētas*), nurodytas bene tik BLKŽ antraštyne, išplito atkurtosios nepriklausomybės metais. Pasidarytas pagal kitus artimos semantikos sudurtinius daiktavardžius su tuo pačiu antruoju dėmeniu, pvz., *vókiēt-metis*.

Determinatyvinių priklausomųjų dūrinių su abiem indigeniais dėmenimis rasta kiek daugiau negu du trečdaliai. Nemaža jų dalis yra žodžiai, paliudyti plačiai tarmėse arba gauti iš viešosios rašytinės ar sakytinės vartosenos. Pastarieji LKŽe daugiausia iliustruojami pavyzdžiais iš raštų ir su tiriamuoju arealu neturi ryšio. Išsamiau panagrinėsiu tuos minimosios grupės darinius, kurie gali būti susiję su KlpA ir jų kaimynų tarme (žr. pvz. 14–18). Dūriniai *dañtratis* ir *gelžkelis* (žr. pvz. 14, 15), įvardijantys technologines naujoves, laikytini pamorfeminėmis vokiečių kalbos sudurtinių daiktavardžių kalkėmis:

14. *dañt-ratis* ‚dantytas ratas sukimosi judesiui perduoti, krumpliaratis (ratas su dantimis)‘ (← *dañtys* + *rātas*) KlpAT 148, Ktč; paliudytas iš Plungės rajono (Slnt, Bržr), per viešąją vartoseną išplito ir kitur. Šis žodis yra priklausomojo dūrinio vok. *Zahn-rad* ‚t. p.‘ (← *Zahn* ‚dantis‘ + *Rad* ‚ratas‘) kalkė;
15. *gelž-kelis* ‚geležinių bėgių kelias (kelias iš gel[e]žies)‘ Kvl, Vš (← *gelžis* ‚geležis‘ [LKŽe nurodo iš šiaurės žemaičių, F. Kuršaitis (K) – iš Tilžės apskr.] + *kēlias*); paliudytas iš pietinių vakarų aukštaičių (Vlkv) ir šiaurės žemaičių telšiškių (Als).

Šis žodis yra priklausomojo dūrinio vok. *Eisen-bahn* ,t. p.' (← *Eisen* ,geležis' + *Bahn* ,kelias') kalkė. Užfiksuotas ir plačiai tarmėse vartojamas atributinis dūrinys *geležin-kelis* ,t. p.' Ktč (← *geležinis* + *kėlias*) ,geležinis kelias'.

Tradicinei valstiečių kultūrai būdingi šios grupės dūriniai *arklāmėšlis* ir *kiaūlpupė(s)* (žr. pvz. 16, 17), turintys atitikmenų vokiečių kalboje, greičiausiai traktuotini nevienodai:

16. *arklā-mėšlis* ,arklio mėšlas' (← *arklỹs* + *mėšlas*) Smln (LKŽe tik iš raštų paliudytas morfonologinis variantas *arkliā-mėšlis*), matyt, yra vok. *Pferd(e)-mist* ,t. p.' DW (← *Pferd* ,arklys' + *Mist* ,mėšlas') pamorfeminė kalkė. Rytų ir pietiniai vakarų aukštaičiai vartoja originalų dūrinį *arkliā-šūdis* (Gs, Kp, Pn) / *arkliā-šūdis* (Švnc) su antruoju dėmeniu einančiu *šūdas*;
17. *kiaūl-pupės* ,prastų pupų rūšis (tik kiaulėms tinkamos pupos)' Lksr (← *kiaulės* + *pūpos*); paliudytas iš Vlkš (Pagėgių sav.) ir pietų žemaičių raseiniškių (Trg); plg. vok. *Schwein-bohne* ,t. p. (Vicia faba)' (← *Schwein* ,kiaulė' + *Bohne* ,pupa'). DW kaip šio žodžio šaltinį nurodo ir Frieschbiero žodyną, kuriame užfiksuoti Rytprūsių vokiečių kalbos provincializmai, tad šis vokiečių kalbos sudurtinis daiktavardis galėtų būti lietuviškojo dūrinio kalkė.

Menkinamosios reikšmės originalaus dūrinio *šūnprūsis* pirmasis dėmuo laikytinas prefiksoidu (žr. pvz. 18), plg. artimos semantikos dūrinį *šūdlenkis* su skolintu antruoju dėmeniu (žr. pvz. 11):

18. *šūn-prūsis* ,(menk.) Rytų Prūsijos, Klaipėdos krašto vokietis (šuns vertas prūsas)' Ktč (← *šuō* ,šūnį + *prūsas* ,buv. Rytų Prūsijos, Klaipėdos krašto vokietis'); drauge su morfonologiniu variantu *šūn-priūsis* paliudytas artimame pietų žemaičių raseiniškių plote (Gr, Skdv).

Maždaug trečdalis priklausomųjų dūrinių su abiem indigeniais dėmenimis yra nesusiję su technologinėmis ar kultūrinėmis naujovėmis ir paliudyti įvairiose tarmėse. Dalis jų – *darbýmetis*, *pūspūris*, *pūskelis*, *rytmetỹs* / *rýtmetis*, *stubūrkaulis*, *sūrmaišis*, *vėjalentė* ir *viřšvagis* – laikytini originaliais sakiniais kalbos dariniais, nors *stubūrkaulis* gali būti paimtas ir iš raštų ar sakinės žiniasklaidos (žr. pvz. 19–26):

19. *darbý-metis* ,laikas, kada daugiausia darbo (darbo metas)' KlpAT 149 (Kvl), plačiau žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 129;

20. *pūs-pūris* ‚pusė pūro‘ Ktč (← *pūsė* + *pūras* ‚javų kiekio matas‘); užfiksuotas pietų žemaičiuose (Erž, Kv, Lkv, Up) ir rytų aukštaičiuose (Imb, Strn);
21. *pūs-kelis* ‚pusė (keliaujamo) kelio‘ Ktč (← *pūsė* + *kėlias*); užfiksuotas iš šiaurės žemaičių (Šv) ir rytų aukštaičių (Mlt); plg. šiaurės žemaičių morfologinį variantą *pūskelė* (Plt, Skd) ir rytų bei pietų aukštaičiams pažįstamus morfonologinius variantus *pusiūkėlis*, *-ė*;
22. *ryt-metys/ rýt-metis* ‚ryto metas‘ LKT 170 (Plaškiai), KlpAT 128 (Pgg) (← *rýtas* + *mėtas*); plačiai paliudytas įvairiose tarmėse;
23. *stubūr-kaulis* ‚stuburas (stuburo kaulas)‘ Ktč (← *stūburas* + *káulas*); paliudytas iš šiaurės žemaičių (Slnt) ir rytų aukštaičių (Dglš, Kzt, Skrb) tarmių, kur pateko greičiausiai iš raštų ar sakininės žiniasklaidos;
24. *sūr-maišis* ‚maišelis sūriui slėgti ir varškei sunkti (sūriui skirtas maišas)‘ Ktč (← *sūris* + *maišas*); gausiai paliudytas tarmėse, ypač žemaičių, vakarų ir pietų aukštaičių (rytų aukštaičiams geriau pažįstami *súria-maišis* ir *súria-maišelis* – variantai su jungiamuoju balsiu);
25. *vėja-lentė* ‚stogą nuo vėjo sauganti lenta‘ Ktč (← *vėjas* + *lentà*); paliudyta iš pietinių vakarų (Čk) ir rytų (Brž) aukštaičių, nors vakarų aukštaičiuose įprastesnis priesagos vedinys *vėj-inė* (Alk, Gs, Šn). Kaip terminas šis dūrinys į tarmes gali būti atėjęs iš raštų;
26. *virš-vagis* ‚vagos viršus‘ KlpaAT 149 (Kvl) (← *viršus* + *vagà*); užfiksuotas iš pietų (Krkł, Vdk) ir šiaurės (End) žemaičių. Tiek pietų žemaičiai (Trg), tiek rytų aukštaičiai (Rm, Sml) vartoja kitos linksniuotės variantą *virš-vagė*, nors pastariesiems būdingesnis variantas su jungiamuoju balsiu *viršū-vagis*.

Įvairiose tarmėse paliudyti sudurtiniai daiktavardžiai *pūsbrolis*, *pūsšeserė*, *liepžiedžiai*, *pil(i)ākálnis*, *vidūrnaktis* (žr. pvz. 27–30) galėtų būti vokiečių ar rečiau slavų kalbų sudurtinių žodžių kalkės. Dėl kalkiavimo mažiausiai abejonių kelia du pirmieji dūriniai, o kitų kilmės klausimas reikalauja papildomų tyrimų:

27. *pūs-brolis* ir *pūs-seserė* Klpa (← *pūsė* + *brólis* / *sesuō*) – neartimos giminystės terminai, išplitę visose tarmėse, laikytini pamorfeminėmis kalkėmis iš vok. *Halbbruder* ir *Halbschwester*; įmanomas antrojo šaltinis ir le. *pól-siostra* (plačiau žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 116); Sirvydo *pusia-brolis*, morfonologinis variantas su jungiamuoju balsiu, galėtų būti jo naujadaras, tarmėse neužfiksuotas;
28. *liep-žiedžiai* ‚liepos žiedai‘ Šlnk (← *liepa* + *žiedai*); paliudytas iš pietinių vakarų (Mrj, Skr) ir rytų (Grž, PnmR) aukštaičių, nors pastarajai tarmei įprastesnis variantas su jungiamuoju balsiu *liepa-žiedžiai* (Dglš, Sml). Plg. tokios pat semantikos linksninį sudurtinį daiktavardį vok. *Linden-blüten*, t. p. (← *Linde-n*, gen. pl. ‚liepų‘ + *Blüten* ‚žiedai‘), kuris lietuvių kalboje perteiktas kamieniniu

dūriniau. Neabejotinai originalus yra priesagos vedinys *liep-ūkai*, vartojamas pietų ir pietinių vakarų aukštaičių;

29. *pilā-kalnis* ‚kalnas, kur stovi ar stovėjo pilis (pilies kalnas)‘ Lksr, LKŽe nurodo Pgg (← *pilis* + *kálnas*). Morfonologinis variantas *piliā-kalnis* Klmn užfiksuotas rytų aukštaičiuose (Kp, Lkm, Rš), o *pili-kalnis* – šiaurės žemaičiuose (Vgr). Plg. tokios pat sandaros ir semantikos sudurtinį daiktavardį vok. *Schloss-berg* ‚t. p.‘ DW (← *Schloss* ‚pilis‘ + *Berg* ‚kalnas‘); į tarmes galėjo patekti iš raštų;
30. *vidūr-naktis* ‚nakties vidurys‘ Ktč (← *vidurỹs* + *naktis*); plačiai vartojamas aukštaičių ir žemaičių tarmėse. Plg. tokios pat semantikos atributinį dūrinį vok. *Mitter-nacht* (← s. vok. *mitte-r*, dat.sg. ‚vidurys‘ + *Nacht* ‚naktis‘ DW), plačiau žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 129t.

Likę determinatyviniai N+N priklausomieji dūriniai, išskyrus *Alýt-namis* ‚Alytaus namų statybos kombinato namas‘ Šlnk (← *Alytūs* + *nāmas*), kuris laikytinas sakininės vartosenos naujadaru, yra rašytinės kalbos kūriniai, į tarmes galėję patekti ir per viešąją sakininę vartoseną. Jiems būdingi jungiamieji balsiai, kurių Mažosios Lietuvos ir žemaičių plote vengiama. Dalis jų – *eilėraštis*, *kaklāraištis*, *prekýstalis*, *tvarkāraštis* – greičiausiai yra originalūs, nes atitikmenų kaimynų kalbose nepavyko rasti (žr. pvz. 31–34):

31. *eilė-raštis* ‚nedidelis eiliuotas kūrinys (eilių raštas, raštas eilėmis)‘ Ktč, Pgg (← *eilės* + *rāštas*);
32. *kaklā-raištis* ‚ant marškinių apykaklės rišamas raištis (kaklo raištis)‘ Pgg (← *kāklas* + *raištis*);
33. *preký-stalis* ‚stalas, ant kurio prekiaujama (prekių stalas)‘ Kvl (← *prėkės* + *stālas*);
34. *tvarkā-raštis* ‚raštas, kuriuo nurodoma, kas ir kokia tvarka vyksta (tvarkos raštas)‘ Ktč (← *tvarkā* + *rāštas*); plg. *kainó-raštis*, *mašin-raštis* ir kt. dūrinius su antruoju dėmeniu einančiu daiktavardžiu *rāštas*.

Keletas minėto būrio žodžių – *keiksmāžodis*, *kraujāžolė*, *laikraštis* ir *žemėlapis* – laikytini pamorfeminėmis kalkėmis (žr. pvz. 35–39):

35. *keiksmā-žodis* ‚keiksmo žodis‘ Pgg (← *keiksmas* + *žodis*), iš vok. *Fluch-wort* ‚t. p.‘ (← *Fluch* ‚keiksmas‘ + *Wort* ‚žodis‘);
36. *kraujā-žolė* ‚augalas, vartojamas kraujui stabdyti (kraujų žolė)‘ Pgg (← *kraujas* + *žolė*), iš vok. *Blut-kraut* ‚t. p.‘ DW (← *Blut* ‚kraujas‘ + *Kraut* ‚žolė‘);
37. *laikó-tarpis* ‚laiko tarpas‘ Ktč (← *laikas* + *tárpas*), iš vok. *Zeit-spanne* ‚t. p.‘ (← *Zeit* ‚laikas‘ + *Spanne* ‚protarpis‘);
38. *laik-raštis* ‚toks periodinis leidinys (laiko raštas)‘ KlPA (← *laikas* + *rāštas*), iš le. *czasó-pismo* ‚t. p.‘ (← *czas* ‚laikas‘ + *pismo* ‚raštas‘) arba vok. *Zeit-schrift* ‚žurnalas‘ (← *Zeit* ‚laikas‘ + *Schrift* ‚raštas‘);

39. *žemė-lapis* ‚žemės paviršiaus brėžinys ar kitoks sumažintas atvaizdas (žemės lapas)‘ Ktč (← *žemė* + *lāpas*), plg. vok. *Land-karte* (← *Land* ‚žemė, kraštas‘ + *Karte* ‚kortelė, korta‘). Galima laikyti pamorfemine kalke, nes *Karte* vokiečių kalboje yra reiškęs įvairioms reikmėms skirtus popieriaus lapus ar lapelius (žr. DW); be to, *kortelė* ar *korta* irgi yra „popieriaus lapelis“.

2.1.2. Atributiniai sudurtiniai daiktavardžiai

Visų atributinių dūrinių antruoju dėmeniu eina daiktavardžiai, išskyrus slavizmą *lémpa*, savakilmiai, kaip ir visi pirmuosius dėmenis reprezentuojantys žodžiai, kurių kiek daugiau negu pusę sudaro būdvardžiai, toliau eina skaitvardžiai, veiksmažodžiai ir vienas įvardis (žr. 2 lent.). Šiame indigeniškiausiam¹¹ prijungiamųjų dūrinių poklasyje dar mažiau negu aptartajame žodžių, kuriuos būtų galima sieti su Klaipėdos krašto aukštaičių ir aplinkinėmis tarmėmis. Minėtini tik keli dariniai – originalūs *rūgpienis* bei *sėnvagė* (žr. pvz. 40, 41) ir kalkė *gyvātvorė* (žr. pvz. 42):

40. *rūg-pienis* ‚rūgusis pienas‘ Vš (← *rūgęs*, *rūgti* + *pienas*); paliudytas ir iš Smalininkų bei pietinių vakarų aukštaičių (Gl, Jrb, Kt, Vlkv, Žvr) ir laikytinas originaliu V+N atributiniu dūriniu. Plg. Adj+N atributinį sudurtinį daiktavardį vok. *Sauer-milch* ‚t. p.‘ (← *sauer* ‚rūgštus‘ + *Milch* ‚pienas‘), kurio visiškas atitikmuo yra taip pat atributinis dūrinys *rūgštā-pienis*, užfiksuotas iš pietinių vakarų (Kt) ir rytų (PnmR) aukštaičių;
41. *sėn-vagė* ‚senoji (upės) vaga‘ Kvl (← *senà* + *vagà*); paliudytas šiaurės žemaičiuose (Trk), o kitos linksniuotės variantas *sėn-vagis* – pietų žemaičių raseiniškių (Erž) ir pietinių vakarų aukštaičių (Vdžg) plote, *senā-vagis* – pietų aukštaičiuose (Vlk). Originalus Adj+N sudurtinis atributinis daiktavardis;
42. *gyvā-tvorė* ‚tvora iš augančių (gyvų) krūmų‘ Smln (← *gyvā* + *tvorā*). Šis kultūrinis naujadaras užfiksuotas pietiniuose vakarų aukštaičiuose (Gž, Šn) ir laikytinas tokios pat semantikos Adj+N atributinio dūrinio le. *żywo-plot* ‚t. p.‘ (← *żywy* ‚gyvas‘ + *plot* ‚tvora‘) pamorfemine kalke, į tarmes turbūt patekusia per raštus ar sakytinę žiniasklaidą.

Dauguma kitų atributinių sudurtinių daiktavardžių yra paliudyti įvairiose tarmėse arba tik raštuose. Originaliais sakytinės vartosenos dariniais laikytini *sėnbernis*, *sėnmergė* ir *trėčdalis* (žr. pvz. 43–45):

¹¹ Rastas tik vienas darinys su skolintu dėmeniu, sudarantis apie 4 % atributinių dūrinių.

43. *sén-bernis* ‚senas nevedęs vyras (bernas)‘ Kvl (← *sēnas + bērnas*); užfiksuota iš vakarų (Sg) bei šiaurės (Slnt) žemaičių ir vakarų (lg, Mrj, Zp) bei rytų (Glv) aukštaičių ploto;
44. *sén-mergė* ‚sena netekėjusi moteris (merga)‘ Ktč (← *senà + mergà*); taip pat užfiksuota vakarų (Sg) bei šiaurės (Krtn) žemaičiuose ir vakarų (lg, Krn, Sdr, Skr) bei rytų (Ds, Skrb, Slm, Vb) aukštaičiuose;
45. *trėč-dalis* ‚trečioji dalis‘ Ktč (← *trečià + dalis*); plačiai paliudyta tarmėse.

Kiti dariniai į tarmes yra atėję per raštus ar sakytinę žiniasklaidą (prie kai kurių LKŽe prirašo sutrumpinimą nj.), vieną kitą yra sukūręs Jonas Jablonskis, tarp jų gali būti ir kalkių (žr. pvz. 46–55, taip pat jau aptartą darinį *geležinkelis*, pvz. 15):

46. *dailý-raštis* ‚dailusis raštas, kaligrafija‘ Ktč (← *dailùs + rāštas*); LKŽe nurodo J. Jablonskį; turbūt jo sukurtas, pvz., pagal vok. *Schön-schrift* (← *schön* ‚gražus, dailus‘ + *Schrift* ‚raštas‘);
47. *gimtā-dienis* ‚gimimo (gimta) diena‘ Kvl, Šlnk (← *gimtā + dienā*); plg. *šventā-dienis*, *laisvā-dienis* ir kt. panašius dūrinius;
48. *savi-kaina* ‚paties daikto ar prekės žaliavos ir pagaminimo kaina (savęs kaina)‘ Kvl (← *savęs + káina*)¹²; greičiausiai prieškario kalkė iš r. *sebe-stoimosť* (← *sebe* ‚sau‘ + *stoimosť* ‚vertė, kaina‘), bene pirmą kartą užfiksuota Jurgio Šlapelio (Š);
49. *smāg-ratis*¹³ ‚sunkus (smagus) ratas, įtaisomas ant veleno‘ Ktč, Tms (← *smagūs* ‚sunkus‘ + *rātas*);
50. *šált-kalvis* ‚šaltu būdu, šaltai dirbantis kalvis‘ Tms (← *šáltas + kálvīs*);
51. *šiltā-daržis* ‚šildomasis (šiltas) daržas‘ Tms (← *šiltas + daržas*);
52. *šilt-namis* ‚įstiklinta patalpa augalams, oranžerija (šiltas namas)‘ Ktč, Šlnk, Tms (← *šiltas + nāmas*);
53. *pirmā-dienis*, *trečiā-dienis* ir kt.¹⁴ ‚pirmoji / trečioji ir t. t. (savaitės) diena‘ Klpa (← *pirmā / trečiā... + dienā*); yra sukūręs J. Jablonskis;
54. *greit-kelis* ‚kelias, kuriuo galima greitai važiuoti (greitas kelias)‘ Pgg (← *greitas + kēlias*) pirmą kartą fiksuotas iš 1976 m. spaudos¹⁵. Sukurtas turbūt nusižiūrėjus į žodžių junginį r. *skorostnaja doroga* ‚greitasis kelias‘;

¹² Už nuorodą į šio žodžio atitikmenis kitose kalbose ir jo darybinę interpretaciją dėkingas vienam iš anoniminių recenzentų.

¹³ Šio žodžio kūrėjai turėjo būti žemaičiai, nes *smagūs* reiškė ‚sunkus‘ pažįstamas tik šioje tarmėje.

¹⁴ Iš savaitės dienų pavadinimų neužfiksuotas tik *antrādienis*.

¹⁵ Žr. LKŽ Papildymų kartoteka (ekalba.lt). Vieno iš anoniminių recenzentų informacija.

55. atributinio dūrinio *liet-lempė*¹⁶, svininamasis aparatas (lempa)‘ Šlnk (LKŽe duoda tik *lit-lempė*, litavimo lempa‘), vienintelio su antruoju skolintu dėmeniu, pirmasis dėmuo turbūt sietinas su *lieti*, daryti ką nors iš lydyto metalo‘ ar greičiau, *lieti ugnimi*‘.

Apibendrinant KlpA determinatyvinių dūrinių analizę, iškeltini tokie svarbesni dėsningumai:

- Determinatyviniai sudurtiniai daiktavardžiai yra produktyviausia KlpA (ir viso vakarų arealo tarmių) dūrinių klasė, kurios tris penktadalius sudaro priklausomųjų dūrinių poklasis, reprezentuojamas prototipiniu N+N modeliu.
- Beveik trečdalis priklausomųjų dūrinių vienu ar rečiau abiem dėmenimis eina skolinti daiktavardžiai, daugiausia slavizmai, tuo tarpu indigeniškiausiame atributinių dūrinių poklasyje rastas tik vienas darinys su skolintu dėmeniu.
- Su Klaipėdos krašto aukštaičiais ir gretimomis tarmėmis yra pagrindo sieti apie penktadalį determinatyvinių sudurtinių daiktavardžių (žr. pvz. 1–5, 10, 11, 14–18, 40–42), kurių nemažą dalį sudaro pamorfeminės kalkės paprastai iš vokiečių kalbos (žr. pvz. 1, 2, 5, 14–16, 42). Apie trečdalis šios klasės dūrinių yra paliudyti įvairiose tarmėse (žr. pvz. 6–9, 12, 13, 19–30, 43–45), beveik pusė – pažįstami iš rašytinės ar sakininės viešosios vartosenos (žr. pvz. 31–39, 46–55). Tiek tarp pirmųjų, tiek tarp antrųjų irgi yra kalkių (žr. pvz. 6–9, 27, 35–39).

2.2. Posesyviniai dūriniai

Didžioji dalis šios klasės žodžių yra sudaryti iš indigenių dėmenų ir tekstuose pavartoti kaip sudurtiniai daiktavardžiai. Keturių dūrinių (apie 12 %) vienu dėmeniu eina germanizmai *gātvė* bei *klūmpė*, slavizmas *krỹžius* ir per slavus patekęs tarptautinis žodis *hektāras*. Išskyrus būdvardžius *pūs-dyķis*, *-ė*, *mažai turintis*, *-i darbo* (pusiau dyķas, *-a*)‘, *pūs-apvalis*, *-ė*, *pusiau apvalus*, *-i*‘ ir daiktavardį *jūod-bėris*, *-ė*, *kas tamsiai (juodai) bėras*, *-a*‘, kurie padaryti su antraisiais būdvardiniais dėmenimis, visų kitų posesyvinių dūrinių antruoju dėmeniu eina daiktavardžiai. Dažniausias pirmasis dėmuo yra skaitvardinis, toliau eina būdvardinis, daiktavardinis,rieveiksminis ir įvardinis bei prielinksninis dėmenys (žr. 4 lent.).

¹⁶ Šis greičiausiai sovietmečio laikų dūrinys KpŽ duotas su cirkumfleksu (*liētlempė*). Man žinomas ir iš rytų aukštaičių uteniškių ploto.

4 lentelė. Klpa posesyvinių dūrinių struktūra pagal dėmenų kalbos dalis

Modeliai su daiktavardiniu antruoju dėmeniu	Skaiciais	%
Num+N	11	
Adj+N	9	
N+N	5	
Adv+N	3	
Prn+N	1	
Prp+N	1	
	30	91
Modeliai su būdvardiniu antruoju dėmeniu		
Adv+Adj	2	
Adj+Adj	1	
	3	9
Iš viso	33	100

Šioje dūrinių klasėje, kur paprastai būna gausiau vietinės leksikos, bene tik du dūriniai – *pirmāveršė* ir *raudonviršis* – gali būti siejami su tiriamąja bei aplinkinėmis tarmėmis, kartais apimančiomis ir platoką vakarinį arealą – pietinius vakarų aukštaičius ir žemaičius (žr. pvz. 56, 57):

56. *pirmā-veršė* ‚pirmą veršį atvedusi karvė‘ Ktč (← *pīrmas* + *veřšis*); paliudytas pietinių vakarų aukštaičių plote (Dkš). Vargu ar originalus dūrinys, nes visose tarmėse pažįstamas paveldėtas darinys *pirm(a)-dėlė*;
57. *raudon-viršis* ‚grybas raudonu viršumi, raudonikis‘ Klmn (← *raudónas* + *viršūs*); užfiksuotas iš pietinių vakarų aukštaičių (Alk, Ar, KzR, Skr, Vlkv), pietų žemaičių raseiniškių (Vdk) ir šiaurės žemaičių (KlvrŽ, Ms, Skd, Šts).

Būrelis posesyvinių dūrinių yra pažįstami plačiai, įvairiose tarmėse. Dalis jų yra vartojami ir būdvardiškai, ir daiktavardiškai (žr. pvz. 58–60):

58. *ilga-kōjis*, *-ė* ‚kas ilgomis kojomis‘ Ktč, *trumpa-kōjis*, *-ė* ‚kas trumpomis kojomis‘ Smln (← *īlgos* / *truṁpos* + *kōjos*);
59. *júod-bėris*, *-ė* ‚kas tamsiai (juodai) bėras‘ Ktč (← *júodas*, *-à* + *bėras*, *-à*);
60. *vien-mėtis*, *-ė* ‚tais pat (vienais) metais gimęs, -usi, bendraamžis, -ė‘ Šlnk (← *vieni* + *mėtai*); rytų ir pietų aukštaičiai turi *viena-mėtis*, *-ė* – formą su jungiamuoju balsiu.

Kiti plačiau ar siauriau tarmėse vartojami posesyviniai dūriniai KlpA užfiksuoti tik kaip daiktavardžiai (žr. pvz. 61–67):

61. *maža-žėmis*, -ė, 'kas turi maža žemės' Tms (← *mažà* + *žėmė*);
62. *pūs-galvis*, -ė, 'kas ne visai protingas (tarsi turintis, -i pusę galvos)' Pgg (← *pùsė* + *galvà*);
63. *sava-mòkslis*, -ė, 'kas išsilavinęs, -usi savo pastangomis (savu mokslu)' Ktč, Pgg (← *sàvas* + *mòkslas*); yra užfiksuotas iš šiaurės žemaičių (End, Lk, Plt), vakarų aukštaičių šiauliškių (Žg) ir rytų aukštaičių (Šmn);
64. *pūs-rytis*, 'valgis, maistas, valgomas neankstų rytą, pusiaurytį (pusės ryto valgis)' Ktč, Smln (← *pùsė* + *rýtas*); plg. SD 3, 413 *pusia-rytis* <puseritis> – variantą su jungiamuoju balsiu;
65. *tařp-kojis*, 'vieta tarp kojų' Kvl (← *tàrpas* + *kójos*); plg. *terpù-kojis* 't. p.' – rytų ir pietų aukštaičių vartojamą morfonologinį variantą su jungiamuoju balsiu;
66. *kairia-rañkis*, -ė, 'kas viską dirba kaire ranka, kairys, -ė' Kvl (← *kairė* + *rankà*); paliudytas tik iš rytų aukštaičių (Ds, Lnk, Sml, Vb);
67. *krỹž-kelis*, 'vieta, kur kryžiuojasi (įgauna kryžiaus formą) keliai' Lksr (← *krỹžius*, sl. + *kėlias*) greičiausiai laikytinas pamorfemine kalke iš vok. *Kreuzweg* 'kryžkelė' (← *Kreuz* 'kryžius' + *Weg* 'kelias'); *krỹž-kelis* ar jo morfologinis variantas *krỹž-kelė* iš sakininės vartosenos užfiksuoti šiaurės žemaičiuose (KlvrŽ) ir pietų žemaičių varniškių (Šll) bei pietinių vakarų aukštaičių (Šn) plotuose. Tuo tarpu rytų aukštaičiams būdingas variantas su jungiamuoju balsiu *krỹžia-kelė* ar *kryžià-kelė* (Bgs, Brž, Ds, Kp, Ob, Str); plg. Mažosios Lietuvos žodynų *kryžkelis* (Stundžia, Jarmalavičius 2019, 146t., tik čia žodis priskirtas prie determinatyvinių priklausomųjų dūrinių).

Pasitaikė ir tik būdvardiškai vartojamų posesyvinių dūrinių, pvz.,

68. *pūs-dykis*, -ė, 'pustuštis, -ė (per pusę, pusiau dykas, -a)' KlpA (← *pùsė*, *pusiáu* + *dýkas*, -à, 'tuščias, -ia').

Beveik pusė posesyvinių dūrinių į tarmes pateko iš raštų ir sakininės žinasklaidos. Tarp jų daugiausia daiktavardžių – tiek originalios darybos, tiek kalkių ar pusiau kalkių. Prie originalių darinių galima priskirti *klumpakõjis*, *viėšbutis*, *doiratis*, *svetimtaūtis*, -ė, *šaligatvis* ir *trihektaris* (žr. pvz. 69–74):

69. *klumpa-kõjis*, 'toks lietuvių šokis su klumpėmis apautomis kojomis' Smln (← *klūmpės* + *kójos*);
70. *viėš-butis*¹⁷, 'įstaiga, kurios kambariai (butai) yra vieši atvykusiems asmenims' Smln, Tms (← *viėšas* + *bùtas*);

¹⁷ Šio dūrinio pirmąjį dėmenį galima sieti ir su veiksmažodžiu *viešėti*, *viėši*, -ėjo.

71. *doi-ratis*¹⁸ ,transporto priemonė dviem ratais‘ Ktč, Kvl, Slnk, Šlnk, Tms (← *dù* + *rātai*);
72. *svetim-taūtis*, *-ė* ,svetimos tautos žmogus‘ Lksr, Pgg (← *svēimas*, *-à* + *tautà*);
73. *šali-gatvois* ,šalia gatvės išgrįstas takas vaikščioti‘ Pgg (← *šalià* + *gātvė*);
74. *tri-hektaris* ,trijų hektarų sklypas‘ Tms (← *trýs* + *hektārai*);

Dūriniai *šiñtmetis* ir *darbādienis* laikytini pamorfeminėmis kalkėmis (žr. pvz. 75, 76), o *suñkvežimis* ir *bendrābutis* – turbūt pusiau kalkėmis (pastarųjų nukopijuotas vienas dėmenų, pirmojo – antrasis, o antrojo – pirmasis, žr. pvz. 77–78):

75. *šiñt-metis* ,šimto metų laikas‘ Ktč (← *šiñtas* + *mētai*) – iš tokios pat sandaros ir semantikos dūrinio le. *stu-letie* ar r. *sto-letie* ,t. p.‘ (← le., r. *sto* ,šimtas‘ + le. *lata* /r. *leta* ,metai‘);
76. *darbā-dienis* ,kolūkiečių dienos darbo norma‘ Ktč, Kvl, Vš (← *dárbas* + *dienà*) – iš tokios pat sandaros ir semantikos dūrinio r. *trudo-den’* (← *trud* ,darbas‘ + *den’* ,diena‘);
77. *suñk-vežimis* Ktč ,automobilis sunkiems kroviniams vežti‘ (← *sunkùs* + *vežimas*), plg. N + N priklausomąjį dūrinį vok. *Last-wagen* ,t. p.‘ (← *Last* ,našta‘ + *Wagen* ,vežimas‘);
78. *bendrā-butis* ,žinybinis namas su bendrais laikinai gyventi skirtais butais‘ Šlnk, Tms (← *beñdras* + *bùtas*). LKŽe prie žodžio šaltinių nurodo J. Jablonskio raštus; galbūt jo sukurtas, nusižiūrėjus, pavyzdžiui, į r. *obšče-žitie* ,t. p.‘ (← *obšče* ,bendras‘ + *žit-ie* ,gyvenimas‘ ← *žit’* ,gyventi‘) ir *viēšbutis*, vartotą jau XIX a. raštuose (žr. pvz. 70).

Išsiskiria grupelė sovietmečio dūrinių, pasidarytų rusų kalbos sintetinių darinių pavyzdžiu, su antruoju dėmeniu einančiu daiktavardžiu *bùtas* (pirmieji dėmenys yrarieveiksmis *daūg* ir skaitvardžiai *aštuonì*, *dvýlika*, *šeši*), žr. pvz. 79:

79. *daugia-bùtis* ,namas su daug butų‘ Kvl (plg. r. būdvardį *mnogo-kvartir-n-yj* ,t. p.‘ ← *mnogo* ,daug‘ + *kvartira* ,butas‘ + priesaga *-n-*); taip pat *aštuon-bùtis* ,aštuonių butų namas‘ Kv, Tms, *dvýlika-bùtis* ,dvylikos butų namas‘ Kvl, *šešia-bùtis* ,šešių butų namas‘ Tms (LKŽe šio tipo dūrinius nurodo kaip būdvardžius).

¹⁸ Galimi būdvardžiai su kirčiuotu 2-uju dėmeniu (*dvirātis*, *-ė*, *šimtamētis*, *-ė*) tekstuose neužfiksuoti.

Tai ne pamorfeminės, o kūrybiškos pusiau kalkės, nes sintetiniai dariniai, šaltinio kalboje reprezentuojantys dūrybą ir priesaginę vedybą, kalboje recipientėje perteikti tokios pat semantikos posesyviniais dūriniais.

Rasta ir keletas iš raštų ar sakininės žiniasklaidos atėjusių sudurtinių būdvardžių (kai kurie iš jų gali būti kalkės), žr. pvz. 80–84:

80. *ilga-ámžis*, -ė ‚kuris ilgo amžiaus‘ Vš (← *ilgas* + *ámžius*);
81. *daugia-vaikis*, -ė ‚kuris turi daug vaikų‘ Smln (← *daūg* + *vaikaĩ*, *vaĩkas*);
82. *dvi-aūkštis*, -ė Ktč ‚kuris dviejų aukštų‘ (← *dū*, *dviejū* + *aūkštai*, *aūkštas*);
83. *pūs-apvalis*, -ė ‚kuris, -i pusiau apvalus, -i‘ Ktč (← *pūsė*, *pusiáu* + *apvalūs*, -i);
84. *tri-kaĩpis*, -ė¹⁹ ‚kuris, -i su trimis kampais‘ Ktč (← *trỹs* + *kampaĩ*, *kaĩpas*).

Apibendrinant posesyvinių dūrinių analizę atkreiptinas dėmesys į šiuos dėsningumus:

- Posesyviniai sudurtiniai daiktavardžiai ir būdvardžiai sudaro apie trečdalį visų KlpA dūrinių. Preliminariais duomenimis, šioje klasėje yra mažiau kalkių negu tarp determinatyvinių dūrinių.
- Didžioji dalis posesyvinių dūrinių yra sudaryti iš indigenių dėmenų ir tekstuose pavartoti kaip daiktavardžiai. Skolintus dėmenis turi kiek daugiau nei dešimtadalis žodžių (apie 12 %).
- Su Klaipėdos krašto aukštaičiais ir aplinkinėmis tarmėmis galima sieti tik du posesyvinius dūrinius (žr. pvz. 56, 57).
- Maždaug pusė šios klasės dūrinių yra pažįstami iš rašytinės ar sakininės viešosios vartosenos (žr. pvz. 69–84), o likusieji paliudyti įvairiose tarmėse (žr. pvz. 58–68). Dalis jų yra pamorfeminės ar kūrybiškos pusiau kalkės (žr. pvz. 75–79 ir kt.).

2.3. Veiksmazodžio valdomieji sudurtiniai daiktavardžiai

Tiriamajoje tarmėje šios klasės dūrinių užfiksuota 24, taigi beveik dešimtadaliu mažiau negu posesyvinių. Visų žodžių antrieji dėmenys, suprantama, yra veiksmazodiniai, indigenūs, o pirmaisiais dėmenimis eina daiktavardžiai, išskyrus skaitvardį *dū*, *dvi*, būdvardžius *māžas*, -à, *naūjas*, -à ir būdvardinį prieveiksmį *čystai* (paskutinis yra slavizmas). Iš daiktavardžiais einančių dėmenų skoliniai yra tik *būlvė* ir *mėsà*, abu slavizmai (žodžių su skolintu dėmeniu rasta trys, sudarantys apie 13 %). Ši kaip ir posesyvinių dūrinių klasė paprastai išsiskiria gausesne vietine leksika, tačiau iš tirtojo ploto dūrinių to nematyti. Su Klaipėdos krašto aukštaičiais ir jiems artimais kaimynais piet-

¹⁹ Galimas daiktavardis su kirčiuotu 1-uoju dėmeniu (*trikampis*) neužfiksuotas.

niais vakarų aukštaičiais ir pietų bei vakarų žemaičiais sietini veiksmožodžio valdomieji dūriniai *māžtraukis*, *čystvalė*, *dúonmaišis*, *aviġanis* ir *pūpžydis* (paskutiniai du dariniai gali būti ir platesnės geografijos žodžiai) (žr. pvz. 85–89):

85. *māž-traukis* ‚siaurojo geležinkelio traukinys, „siaurukas“ (kas mažas traukia)‘ Pgg. Niekur daugiau neaptiktas, galbūt okazinis žodis, pasidarytas pagal dūrinio *dvi-traukis* ‚dviejų traukiamas pjūklas ar oblius‘ modelį. Dėl pirmojo dėmens plg. vok. *Klein-bahn* ‚siaurasis geležinkelis‘ (← *klein* ‚mažas‘ + *Bahn* ‚geležinkelis‘);
86. *čyst-valė* ‚iškultų grūdų valomoji mašina, t. y. kas čystai (švariai) valo‘ Ktč (← *čystai* ‚švariai‘, *čystas* ‚švarus‘, sl. + *valyti*, *vālo*, -ė); žodynuose darinys neaptiktas, vartotas ir pietų žemaičiuose (asmeninė Virginijaus Jocio informacija);
87. *dúon-maišis* ‚kubilas, t. y. kas skirta duonai maišyti‘ Šlnk (← *dúona* + *maišyti*, *maišo*, -ė); paliudytas netolimose pietų žemaičių apylinkėse (Erž, Grd, Krkl, Pgr). Plg. kitur vartojamą priklausomąjį N+N dūrinį *dúonkubilis* (žr. pvz. 6);
88. *aviġanis* ‚avių ganytojas, piemuo, t. y. kas gano avis‘ Ktč (← *āvys*, *avis* + *ganyti*, *gāno*, -ė); paliudytas pietų žemaičių raseiniškių plote (Skdv). Gali būti platesnės geografijos žodis, plg. morfonologinį variantą *aviā-gonis*, užfiksuotą rytų aukštaičiuose (Kp);
89. *pūp-žydis* ‚pupų žydėjimo metas‘ Ktč (← *pūpos* + *žydėti*, *žydi*); paliudytas pietinių vakarų aukštaičių (Skr, Stak), pietų (Lkv, Rs, Vn) ir šiaurės (Slnt, Vvr) žemaičių tarmėse. Gali būti paveldėtas platesnės geografijos dūrinys, plg. rytų aukštaičiuose užfiksuotą morfonologinį variantą *pūpa-žaidis* ‚t. p.‘ (Dgl, Prng, Rš).

Grupelė sakininės vartosenos veiksmožodžio valdomųjų sudurtinių daiktavardžių, įprastų valstiečių buičiai, yra paliudyti ne tik vakarų, bet ir šiaurės ar/ ir rytų bei pietų Lietuvos tarmėse ir laikytini originaliais dūriniais (žr. pvz. 90–95):

90. *dúon-kepis* ‚krosnis, t. y. tai, kas skirta duonai kepti‘ Kvl (← *dúona* + *kèpti*); užfiksuotas pietinių vakarų aukštaičių ir šiaurės žemaičių plote, o variantai *dúon(a)kepė* ir *duon(a)kepė* – rytų aukštaičiuose;
91. *dvi-traukis* ‚dviejų traukiamas, pjūklas (tai, ką traukia dviese)‘ Ktč (← *dù*, *dvi* + *tráukti*); paliudytas šiaurės ir pietų žemaičiuose, o reikšme ‚dviejų traukiamas oblius‘ – ir rytų aukštaičių panevėžiškių tarmėje;
92. *stāl-tiesė* ‚marška (tai, kuo užtiesia stalą)‘ Smln (← *stālas* + *tiēsti*); žodis vartotas Kristijono Donelaičio, žinomas F. Kuršaičiui, o drauge su variantu *stāla-tiesė*²⁰ paliudytas beveik visose tarmėse;

²⁰ Rytų aukštaičiuose daug plačiau paplitęs sintetinis darinys *stāla-deng-t-ė* (← *stālas* + *deñgti*, -ia, -ė + priesaga -t-).

93. *ugnā-kuras* ‚ugniavietė (vieta kurti ugniai)‘ Šlnk, Pgg (← *ugnis* + *kūrti*); užfiksuotas šiaurės bei pietų žemaičiuose, o morfonologinis variantas *ugniā-kuras* – plačiai rytų aukštaičiuose;
94. *bulviā-kasis* ‚bulvių kasimo metas‘ Ktč (← *būlvės, būlvė* + *kàsti*); paliudytas iš pietinių vakarų aukštaičių, o rytų bei pietų aukštaičiuose plačiai vartojamas *būlb(i)a-kasis* ‚t. p.‘ – variantas su kiek kitokios formos pirmuoju slaviškos kilmės dėmeniu;
95. *žem-dirbys* ‚kas dirba žemę‘ Pgg (← *žėmė* + *dirbti*); paliudytas iš šiaurės žemaičių (Ak, Rdn, Trk, Trš) ir ypač rytų (Ds, Pn, Sug) bei pietų (Btrm, Dg, Pns, Žsl) aukštaičių. Be nuodugnaus tyrimo sunku pasakyti, ar tai veiksmažodžio valdomojo dūrinio blr. *zemlja-rob* ‚t. p.‘ (← *zjamlja* ‚žemė‘ + *rabic* ‚dirbti‘) pamorfeminė kalkė, ar savarankiškas paralelinis darinys. Be to, plg. tokios pat semantikos iš dūrinio padarytą priesagos vedinį vok. *Landarbeit-er* ‚t. p.‘ (← *Land-arbeit* ‚žemės darbas‘ ← *Land* ‚žemė‘ + *Arbeit* ‚darbas‘).

Kone pusė veiksmažodžio valdomųjų sudurtinių daiktavardžių, kurie paprastai neturi ryšio su tradicine valstiečių kultūra, į tiriamąją tarmę ir kitas tarmes yra patekę iš raštų ar viešosios sakininės kalbos (vieną kitą kaip naujai tarmėse atsiradusį žodį nurodo LKŽe). Tarp šių žodžių yra ir originalių darinių, ir kalkių. Originaliais dūriniais būčiau linkęs laikyti *javapjūtė, kraujoplūdis, laikrodīs, vėidrodīs, leñ(t)pjūvė, órkaitė* ir *gamtósauga* (žr. pvz. 96–101):

96. *java-pjūt-ė* ‚javų pjovimo laikas‘ Smln (← *javai* + *pjáuti* + priesaga *-t-*) laikytinas naujadaru, pasidarytu pagal tokius sintetinius sakininės kalbos darinius kaip *rugia-pjūt-ė, šiena-pjūt-ė*;
97. *kraujó-plūdis* ‚kraujo plūdimas‘ Pgg (← *kraūjas* + *plūsti, plūdau, -o*) pasidarytas pagal *kraujó-spūdis* ir kitus veiksmažodžio valdomuosius dūrinius su tuo pačiu pirmuoju dėmeniu;
98. *laik-rodīs* ‚laiko rodomasis prietaisas (kas rodo laiką)‘ ir *vėid-rodīs* ‚vaizdą atspindintis stiklas (kas rodo veidą)‘ Ktč (← *laikas / véidas* + *ródyti*) LKŽe pažymėti kaip nauji tarmėse atsiradę žodžiai, antrasis pirmąkart pavartotas „Aušroje“;
99. *leñ(t)-pjūvė* ‚lentų pjovimo įmonė‘ Smln, Vš (← *leñtos, lentà* + *pjáuti, pjóvė*) yra greičiausiai prieškario naujadaras, užfiksuotas, pavyzdžiui, Jurgio Šlapelio (Š);
100. *ór-kaitė* ‚virtuvės krosnyje ar viryklėje įrengta geležinė dėžė maistui kepti ar šiltam laikyti (kas kaitina orą)‘ Smln (← *óras* + *kāitinti*) yra naujadaras, pasiūlytas „Gimtojoje kalboje“ (1934, 85) ir, rodos, neturintis atitikmenų kaimynų kalbose;
101. *gamtó-sauga* ‚gamtos apsauga‘ Ktč (← *gamtà* + *sáugoti*) – atkurtosios nepriklausomybės laikų naujadaras (DŽ³⁻⁷), pasidarytas pagal kitus panašius veiksmažodžio valdomuosius dūrinius, pvz., *gamtó-tyra*.

Iš viešosios vartosenos į tarmes patekę veiksmažodžio valdomieji naujadarai *laiškānešis*, *ūkvedys*, *mėšmalė*, *pienóvežis*, *naujāgimis*, *-ė* ir *labdarà* laikytini pamorfeminėmis ar kūrybiškomis pusiau kalkėmis, ar semantinėmis kalkėmis (žr. pvz. 102–107):

102. *laiškā-nešis* ‚kas neša, nešioja laiškus, laiškininkas‘ Kvl (← *láiškas* + *nėšti*) – pamorfeminė kalkė iš le. *listo-nos* ‚t. p.‘ (← *list* ‚laiškas‘ + *nosic* ‚nešioti‘) arba kūrybiška pusiau kalkė, pasidaryta pagal sintetinį darinį vok. *Brief-träg-er* ‚laiškų nešėjas‘ (← *Brief* ‚laiškas‘ + *Träg-er* ‚nešėjas‘ ← *tragen* ‚nešti‘ + priesaga *-er*); plg. panašų Mažosios Lietuvos žodynų dūrinį *gromatnešys* (žr. Stundžia, Jarmalavičius 2019, 255);
103. *ūk-vedys* ‚ūkio skyriaus valdytojas‘²¹ Pgg, Vš, Šlnk (← *ūkis* + *vesti*, *vėda*, *-ė*) ‚kas veda ūkį‘ (reikšme ‚ūkio skyriaus valdytojas‘ LKŽe priskirtas prie naujų tarmėse atsiradusių žodžių);
104. *mėš-malė* ‚mašinėlė mėšai malti‘ Ktč, Kvl, Šlnk (← *mėsa*, sl. + *máliti*), kurio DLKŽ¹⁻⁷, LKŽe ir Papildymų kartotekoje neaptikta) yra greičiausiai sovietmečio naujadaras, sukurtas kūrybiškai naudojantis sintetiniu dariniu r. *mjaso-rub-k-a* (← *mjaso* ‚mėsa‘ + *rubit* ‚kapoti, kirsti‘ + priesaga *-k-*);
105. *pienó-vežis* ‚mašina pienui vežti‘ Ktč (← *píenas* + *vėžti*) – sovietinio laikotarpio naujadaras, veiksmažodžio valdomojo dūrinio r. *moloko-voz* ‚t. p.‘ (← *moloko* ‚pienas‘ + *vezti*, *voziť* ‚vežti, vežioti‘) pamorfeminė kalkė;
106. *naujā-gimis* ‚neseniai gimęs kūdikis (naujas, naujai gimęs)‘ Ktč (← *naūjas*, *naujai* + *gimti*, *gimė*, *gimęs*), paliudytas NdŽ, tik iš raštų. Pasidaryta kopijuojant arba vok. *Neu-geboren* ‚t. p.‘ (← *neu* ‚naujas, naujai‘ + *geboren* ‚gimęs‘), arba r. *novo-roždionnyj* ‚t. p.‘ (← *novo* ‚naujai‘ + *roždionnyj* ‚pagimdytas‘), arba le. *nowo-rodek* ‚t. p.‘ (← *nowo* ‚naujai‘ + *rode-k* ← *rodzić się* ‚gimti‘ + priesaga *-k-*);
107. *lab-darà* ‚šalpa, šelpimas (labo darymas)‘ Smln (← *lābas* ‚gerovė, nauda‘ + *daryti*); J. Jablonskio vartotas naujadaras, ypač išplitęs atkurtos nepriklausomybės metais. Padarytas kūrybiškai kopijuojant slavų ar vokiečių kalbų priesaginės darybos daiktavardžio semantiką (semantinė kalkė?), plg. le. *dobroczynn-ość* ‚t. p.‘ (← *dobro-czyn-ny* ‚labdaringas‘ ← *dobro* ‚gėris, labas‘ + *czyn-ny* ‚darantis‘ ← *czynić* ‚daryti‘ + priesaga *-n-*), vok. *Wohltätig-keit* ‚t. p.‘ (← *wohl-tätig* ‚labdaringas‘ ← *Wohl* ‚gėris, labas‘ + *tät-ig* ‚veiklus, aktyvus‘ ← *tun, tat* ‚daryti‘ + priesaga *-ig*).

Apibendrinant veiksmažodžio valdomųjų dūrinių analizę konstatuoti tokie svarbesni dėsningumai:

²¹ Šio žodžio, visiškai atitinkančio lietuvių kalbos dūrybos sistemą, semantika galbūt nusižiūrėta iš rusų kalbos kontaminacinio darinio (maišinio) *zav-choz* ‚ūkio vedėjas, vadovas, ūkvedys‘ ← *zavedujuščij chozejstvoom* ‚vadovaujantis ūkiui‘.

- Veiksmazodžio valdomųjų sudurtinių daiktavardžių yra mažiausiai – maždaug penktadalis visų KlpA dūrinių. Preliminariais duomenimis, šioje kaip ir posesyvinių dūrinių klasėje yra mažiau kalkių negu tarp determinatyvinių dūrinių.
- Didžioji dalis šios klasės dūrinių kaip ir posesyvinių yra sudaryti iš indigenių dėmenų. Skolintus dėmenis turi apie 13 % žodžių.
- Su Klaipėdos krašto aukštaičiais ir aplinkinėmis tarmėmis galima sieti apie penktadalį veiksmazodžio valdomųjų dūrinių (žr. pvz. 85–89), iš kurių turbūt tik *māžtraukis* pasidarytas veikiant vokiečių kalbai. Dalis šios klasės sudurtinių daiktavardžių paliudyti įvairiose tarmėse ir laikytini originaliais dariniais (žr. pvz. 90–95).
- Beveik pusė veiksmazodžio valdomųjų kaip ir kitų klasių dūrinių yra pažįstami iš viešosios rašytinės ar sakininės vartosenos (tarp jų yra ir originalių naujadarų [žr. pvz. 95–101], ir kalkių – tiek pamorfeminių, tiek kūrybiškų [žr. pvz. 102–107]).

3. Išvados

Dūryba, palyginti su vedyba, yra retas reiškinys tiek tirtoje tarmėje, tiek visame vakariniame tarmių areale. KlpA garso įrašuose ir paskelbtuose šifruotuose tekstuose rasti 124, o peržiūrėtuose viso vakarų arealo tarmių tekstuose – 340 skirtingų dūrinių. Dūrinių retumu išsiskiria tirkšliškių, žemaičių dzūkų ir Skuodo zonos patarmės, iš kurių tekstų tiriamosios medžiagos surinkta nuo dviejų iki pustrėčio karto mažiau negu iš KlpA ir pietvakarių aukštaičių tekstų (žr. 1 lent.).

Dūrinių sintaksinių-semantinių klasių produktyvumas tiriamojoje tarmėje turi ir panašumų, ir skirtumų, palyginti su kitomis vakarų arealo tarmėmis. Visame lietuvių tarmių vakarų areale kaip ir baltų bei kai kuriose kitose ide. kalbose produktyviausi, tik nevienodu mastu, yra determinatyviniai sudurtiniai daiktavardžiai (ypač jų N+N struktūrinis modelis), sudarantys nuo pusės ar kiek daugiau (kretingiškiei, KlpA, tirkšliškiai, pietiniai vakarų aukštaičiai) iki beveik dviejų trečdalių (Skuodo zona) visų dūrinių. Šiuo atveju iš bendro konteksto iškrinta vadinamieji žemaičių dzūkai, kurių šnektos tekstams beveik nebūdingi kitokie dūriniai. Posesyviniai ir veiksmazodžio valdomieji dūriniai, tarmių vakarų areale sudarantys vidutiniškai po penktadalį visų dūrinių (žr. 2 lent.), produktyvumu skirtingose patarmėse ar šnektose skiriasi, kartais net kelis kartus. KlpA produktyvesnė yra pirmoji klasė, pietinių vakarų aukštaičių ir kretingiškių patarmėse abiejų klasių produktyvumas yra

maždaug vienodas, o šiaurės žemaičių Skuodo zonoje pustrėčio karto produktyvesnių esama valdomųjų dūrinių, tuo tarpu šiaurės žemaičių tirkšliškių plote, priešingai, triskart produktyvesni posesyviniai dūriniai, sudarantys beveik trečdalį visų kompozitų. Unikaloje žemaičių dzūkų šnektose valdomųjų dūrinių neaptikta, o posesyviniai rasti tik du (žr. 1 lent.). Dūrinių sintaksinių-semantinių klasių nevienodą produktyvumą patarmėse ir šnektose bent iš dalies lemia tekstų tematika, užrašymo pobūdis, informantų išsilavinimas ir galbūt užrašytojų užduodami klausimai.

Darinių dėmenų kilmės požiūriu yra esminių skirtumų tarp determinatyvinių priklausomųjų ir kitų dūrinių klasių. Indigeniškiausi yra atributiniai, toliau eina posesyviniai ir veiksmožodžio valdomieji dūriniai, sudarantys atitinkamai apie 4 %, 12 % ir 13 % žodžių su skolintais dėmenimis. Tuo tarpu determinatyvinių priklausomųjų N+N sudurtinių daiktavardžių klasėje skolintą dėmenį turi apie trečdalis visų su skoliniais padarytų darinių. Tarp dūrinių, turinčių bent vieną skolintą dėmenį, vyrauja pamorfeminės kalkės iš vokiečių kalbos. Konstatuotą ryšį tarp materialaus ir struktūrinio skolinimosi parodė ir Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. rankraštinų žodynų dūriniai.

Dūrinių, kurie būdingi tiriamajai ir aplinkinėms tarmėms nėra daug, apie penktadalis. Nemaža jų dalis, ypač tai pasakytina apie determinatyvinius sudurtinius daiktavardžius, yra kalkės – tiek pamorfeminės, tiek kūrybiškos pusiau kalkės ar semantinės kalkės (paskutiniu atveju kopijuota kitokios sandaros darinio, paprastai vedinio, ar žodžių junginio semantika). Maždaug pusė dūrinių į tarmes yra patekę iš viešosios rašytinės ar sakytinės vartosenos, tarp jų yra ir kalkių, ir originalių darinių. Likusi dalis, kiek mažiau nei trečdalis, dūrinių yra paliudyti įvairiose tarmėse; šioje grupėje išvelgtina daugiau originalių žodžių negu kalkių. Tokį tiriamosios leksikos arealinį ir kilminį margumą daugiausia lėmė informantų apsiskaitymas, tekstų tematika, kelių kalbų mokėjimas (ne visų lietuvių kalba yra gimtoji).

SUTRUMPINIMAI IR SUTARTINIAI ŽENKLAI²²

a. – amžius

acc. – accusativus, galininkas

Adj – adjectivum, būdvardis

²² Lietuvių kalbos dūrinių paplitimo vietovių ir šaltinių sutrumpinimai imti iš LKŽe, o čia duodami tik tie, kurių ten nėra.

Adj + Adj – dūrinių modelis, sudarytas iš dviejų būdvardžių
 Adj + N – dūrinių modelis, sudarytas iš būdvardžio ir daiktavardžio
 Adv – adverbium,rieveksmis
 Adv + Adj – dūrinių modelis, sudarytas išrieveksmio ir būdvardžio
 Adv + N – dūrinių modelis, sudarytas išrieveksmio ir daiktavardžio
 ang. – anglų, angliškai
 blr. – baltarusių, baltarusiškai
 dat. – dativus, naudininkas
 fin. – finizmas
 gen. – genitivus, kilmininkas
 germ. – germanizmas
 KlpA – Klaipėdos krašto aukštaičiai, jų tarmė
 Klmn – Kulmenai, Pagėgių sav.
 Kvl – Kavoliai, Šilutės r.
 la. – latvių, latviškai
 le. – lenkų, lenkiškai
 lit. – literatūra
 Lksr – Laūksargiai, Tauragės r.
 N – Nomen, daiktavardis
 N + N – dūrinių modelis, sudarytas iš dviejų daiktavardžių
 N + V – dūrinių modelis, sudarytas daiktavardžio ir veiksmažodžio
 nj. – naujadaras
 Num – numerale, skaitvardis
 Num + N – dūrinių modelis, sudarytas iš skaitvardžio ir daiktavardžio
 pl. – pluralis, daugiskaita
 plg. – palygink(ime)
 Prn – Pronomen, įvardis
 Prn + N – dūrinių modelis, sudarytas iš įvardžio ir daiktavardžio
 Prp – praepositio, prielinksnis
 Prp + N – dūrinių modelis, sudarytas iš prielinksnio ir daiktavardžio
 pvz. – pavyzdžiui, pavyzdys
 r. – rusų, rusiškai / rajonas
 sg. – singularis, vienaskaita
 sl. – slavizmas
 Šlnk – Šiliniškai, Šilutės r.
 Tms – Timsriai, Pagėgių sav.
 t. / tt. – ir tolimesnis / tolimesni (puslapis / puslapiai ir kt.)
 t. p. – taip pat

V – verbum, veiksmažodis

V + N – dūrinių modelis, sudarytas iš veiksmažodžio ir daiktavardžio

vok. – vokiečių, vokiškai

Vš – Viešvilė, Jurbarko r.

← – ženklas, rodąs išvestinio žodžio darybinę struktūrą

/ – ženklas, dedamas tarp variantų

ŠALTINIAI

BLKŽ – Danutė Liutkevičienė (red.), *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*. Tęstinis elektroninis išteklius nuo 2013 m., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas (žiūrėta 2021 m. gruodžio mėn.).

DLKŽ¹ – Jonas Kruopas (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1954.

DLKŽ² – Jonas Kruopas (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. II papildytas leidimas, Vilnius: Mintis, 1972.

DLKŽ³ – Stasys Keinys (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. III pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.

DLKŽ⁴ – Stasys Keinys (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

DLKŽ⁷ – Stasys Keinys (red.), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. VII pataisytas ir papildytas leidimas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012.

DW – Jacob Grimm, Wilhelm Grimm, *Deutsches Wörterbuch*, Leipzig, 1854–1971. Wörterbuchnetz (woerterbuchnetz.de) (žiūrėta 2021 m. gruodžio mėn.).

KlpAT – Rima Bakšienė, Daiva Vaišnienė, *Klaipėdos krašto aukštaičiai: tekstai ir kontekstai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014.

KlpAĮr – *Klaipėdos krašto aukštaičių tarmės garso įrašai*, saugomi Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve (iš viso apie 29 val. apimties pasakojimai, įrašyti iš Katyčių, Kavolių, Kulmenų, Lauksargių, Pagėgių, Smalininkų, Šilinininkų, Timsrių ir Viešvilės punktų).

KpŽ – Klementina Vosylytė, *Kupiškėnų žodynas 1–4*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007–2013.

KrtnT – Zofija Babickienė, Birutė Jasiūnaitė, Angelė Pečeliūnaitė, Rūta Bagužytė, *Centrinė šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė*. Tarmės tekstai su komentarais ir žodynėliu, Vilnius: Baltos lankos, 2007.

LKGŽ – Nijolė Čepienė, *XVI–XXI a. lietuvių kalbos germanizmų ir jų darinių žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2019.

LKTCh – Rima Bacevičiūtė, Audra Ivanauskaitė, Asta Leskauskaitė, Edmundas Trumpa (red.), *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004.

LKT – Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Kazys Morkūnas, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris (red.), *Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija*, Vilnius: Mintis, 1970.

LKŽe – Gertrūda Naktinienė (red.), *Lietuvių kalbos žodynas 1–20 (1941–2002)*, elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005; atnaujinta versija, 2008. www.lkz.lt (žiūrėta 2021 m. gruodžio mėn.).

PVAT – Aleksas Girdenis, *Tarmių tekstai 30: Pietiniai vakarų aukštaičiai*. Transkribuotų tekstų rinkinys. 3 knygos. Rankraštis, Vilnius, 1990–1993 (saugoma Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje).

SkdT – Aleksas Girdenis, *Šiaurės žemaičių Skuodo zona*. Tekstai su komentarais, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

TrkT – Aleksas Girdenis, *Taip šneka tirkšliškiai*. Šiaurės žemaičių telšiškių tarmės tekstai su komentarais, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

VAK & Klpa – Rima Bacevičiūtė, Danguolė Mikulėnienė, Vilija Salienė (red.), *Vakarų aukštaičiai kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai*. Mokomoji knyga, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.

ŽemDzT – Aleksas Girdenis, *Žemaičių dzūkai*. Tekstai su komentarais, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.

LITERATŪRA

ALEW – Wolfgang Hock (Hrsg.), *Altlitauisches etymologisches Wörterbuch 1–3*, Hamburg: Baar, 2015.

Bukelskytė-Čepelė, Kristina 2017, *Nominal Compounds in Old Latvian Texts in the 16th and 17th Centuries*. Academic dissertation for the Degree of PhD, Stockholm: Stockholm University.

Bukelskytė-Čepelė, Kristina 2020, Overview of nominal compounds in Old Latvian, *Baltistica* 55(1), 83–103.

Drotvinas, Vincentas 1967, K. Donelaičio raštuose vartojami sudurtiniai žodžiai, *Literatūra ir kalba* 7, 264–280.

Jarmalavičius, Dalius, Bonifacas Stundžia 2015, Morphologische und semantisch-syntaktische Strukturen deutscher, altpreußischer und litauischer Komposita des 15. – 18. Jh.s., in Artūras Judžentis and Stephan Kessler (eds.), *Contributions to Morphology and Syntax. Proceedings of the 4th Greifswald University Conference on Baltic Languages*, Berlin: Logos, 2015, 231–248.

LED – Wojciech Smoczyński, *Lithuanian Etymological Dictionary*, Berlin: Lang, 2018.

Olsen, Birgit A. 1999, *The Noun in Biblical Armenian: Origin and Word-Formation: With Special Emphasis on the Indo-European Heritage*, Berlin: de Gruyter.

Olsen, Birgit A. 2002, Thoughts on Indo-European Compounds – Inspired by a look at Armenian, *Transactions of the Philological Society* 100(2), 233–257.

Pakalka, Kazys 1979, K. Širvydo žodyno istorijos metmenys, in Idem (red.), *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Konstantinas Širvydas. Dictionarium trium linguarum*, Vilnius: Mokslas.

Stundžia, Bonifacas 2020, Compound calques in an eighteenth-century German-Lithuanian dictionary, in Pius ten Hacken and Renáta Panocová (eds.), *The Interaction of Borrowing and Word-Formation*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 67–85.

Stundžia, Bonifacas 2022, Klaipėdos krašto aukštaičių dūriniai: morfologinė sandara ir dėmenų kilmė, *Baltu filologija* 31(1), 93–107.

Stundžia, Bonifacas, Dalius Jarmalavičius 2019, *Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Urbutis, Vincas 1961, Sudurtinių daiktavardžių daryba, in *Dabartinė lietuvių kalba*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-kla, 65–121.

Urbutis, Vincas 1965, Daiktavardžių daryba, in Kazys Ulvydas (red.), *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius: Mintis, 251–473.

Urbutis, Vincas ²2009, Žodžių darybos teorija, Vilnius: MELI.

Bonifacas STUNDŽIA

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lithuania

[*bonifacas.stundzia@flf.vu.lt*]